

227137
N. DRĂGANU

CUVINTE ȘI OBICEIURI

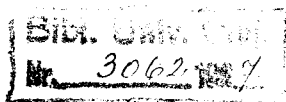
BCU Cluj / Central University Library Cluj
EXTRAS DIN

„REVISTA FILOLOGICĂ“
ANUL I (1927)

CERNĂUȚI 1927

INSTITUTUL DE ARTE GRAFICE ȘI EDITURĂ „GLASUL BUCOVINEI“
STRADA IANCU FLONDOR No. 33

227137

CUVINTE ȘI OBICEIURI.

Îmi propun să cercetez în cele următoare câteva cuvinte care ne lămuresc originea și vechimea obiceiurilor pe care le numesc. Aceste cuvinte sânt *bricelă, bricilui, brișcăli, prișcălă, prișcăli; bricelă, brișcălă, prăștilă; vergelă, vergel, priciu, frișcă și șod, șotie, șotiós, șotiér.*

Pentru a lămuri înțelesul acestor cuvinte reproduc mai întâiu câteva pasagii din Sim. Fl. Marian, *Sărbătorile la Români*, v. III, București, 1901, cap. XIV „*Bricelatul*“ (pp. 117—129):

„Sub *Bricelat, brișcălit și prișcălit* sau *Alegerea craiului*, se înțelege alegerea feciorului, care a eșit întâiași dată primăvara cu plugul la arat, de *Craiu* și învrednicirea lui cu dreptul și puterea de a judecă și a *bricelă, bricilui* sau a *prișcălă*, adevă de a pedepsi pre toți ceilalți feciori, carii au comis în decursul Postului mare vre-o necuviință sau altă faptă rea¹⁾.

Datina aceasta, după cât știu eu până acuma, e uzitată numai în *Transilvania* și, după cum ne vom convinge din cele ce se vor înșiră mai la vale, nu e alta decât un fel de *Strigare peste sat*²⁾, cu acea deosebire numai că cei vinovați, nu numai că se strigă pe nume și li se descoperă faptele rele, ci totodată se și *briciliesc* pentru dânsese³⁾.

¹⁾ Al. Viciu, *Glosariu de cuvinte dialectale*, Blaj, 1899, p. 21: „*Brișcălitul*“ (Valea Almașului, jurul Jiboului, Dragului) v. *prișcălitul*, p. 47: „*Prișcălitul*“ (pe aiuri *brișc.*, v. la *b.*) pe la Girișul rom., S.-Petru de Câmp., ș. a., un joc al feciorilor în ziua de Paști, când adunați lângă biserică bat la tălpi pre feciorii, cari s'au purtat rău-necuviincios, în *Păresemi*. Lopățica, cu care dau, se zice *prișcălă*:

*Nu te bate prișcala
Că te bate vina ta!*

Vezi *prăștilă* = „șindilă, șisă (Hațeg), de unde s'a corupt vorba *prișcălă*“.
— N. A. — În ediția de la 1907 a *Glosariului* lui Viciu această notă a rămas neschimbată. N. D.

²⁾ Sim. Fl. Marian, *Sărbătorile la Români*, Vol. II. București, 1899, p. 286. — N. A.

³⁾ I. Pop. Reteganul, *Bricelatul sau alegerea de Craiu nou în țară*, publ. în *Revista ilustrată*, an. I, Bistrița, 1898, p. 73: „*Bricelatul* e mai

Bricelatul sau *Alegerea craiului* se practică pretutindenea unde e uzitată această datină, numai în ziua de Paști după vecernie și numai de cătră feciori“.

Marian descrie obiceiul din ținutul Năsăudului (Ilva-mare și Mocod).

În Ilva-mare bricelarea se face în chipul următor: „Dacă . . . unul sau altul dintre feciorii adunați este pârît de cătră cineva că a comis cutare faptă rea în decursul Postului mare, atunci *Craiul* [așezat în scaunul numit *scaunul judecătoriei*] poruncește celor patru adjutanți ai săi să-l iea pe sus, să-l ducă și să-l pedepsească, ca de altădată să se ferească și să nu mai facă așa ceva.

Cei patru adjutanți, cum li s'a dat porunca aceasta, îndată îl și ieau pe cel vinovat pe umeri, îl duc în prejurul bisericii, și stând cu dânsul la fiecare corn de biserică, îl *briciluesc*¹⁾ sau *prișcălesc*, adică îl lovesc peste tâlpile picioarelor cu un fel de *bătălău* (băț) numit *bricelă* sau *prișcală*, rostind în același timp următoarele cuvinte :

Nu te bate bricela,

Că te bate vina ta.

BCU Cluj County Library Cluj

Asta-i dela mine,

Asta ți se vine.

Suta, miea, na!

Să nu faci alt' dat' așa!

În chipul acesta sunt pedepsiți de-a rândul toți cei ce se află vinovați . . .“

În Mocod²⁾: „Acești patru flăcăi au misiunea, ca să poarte odată pe sus pre cel vinovat în jurul bisericii, iar cei doi ce-l țin de picioare, având nescai lopățele de lemn, cu

vechiu de cât *Strigatul peste sat*, ori barem de odată. După a noastră părere a fost mai întâiu *Bricelatul* ori *Vărgelatul*, iar numai cu timpul s'a modificat respective muiat în *Strigarea preste sat*. Scopul eră unul și același la amândouă: păstrarea tineretului în stare de moralitate, hărnicie, cruțare, numai cât *Bricelatul* îl admoniă în mod simțitor corporalmente, pre când la *Strigarea preste sat* suferă numai simțul pudoarei“. — N. A.

¹⁾ Dat. rom. din Ilva-mare, com. în fostul district al Năsăudului, publ. în *Gazeta Transilvaniei*, an. LV, Brașov, 1892, No. 207: „În ziua de Paști dimineața, copiii umblă după ouă. După vecernie trag clopotele, bat toaca, se *briclueste* în țințerim tineretul, și bătrânii povestesc despre vremile trecute și bățălii, nu merg la cârciumă, nici nu dorm în această zi, zicând că nu este bine. — N. A.

²⁾ După comunicările făcute lui Marian de mai mulți conșcolari ai săi pe când se află în Năsăud ca elev în clasa VII de liceu.

acelea dau la tâlpile picioarelor celui vinovat mai multe lovituri la fiecare corn de biserică, numărate după versul următor :

*Nu te bate bricela
Ci te bate vina ta.
Asta-i de la mine,
Asta ți se cuvine,
Pentru ce n'ai făcut bine!*

Numărătura se întâmplă după modul cum numără pruncii până la 15 pe versul :

*Toacă, popă, toacă,
Toacă de alun,
Botă de gorun.
Cinci, popă, cinci
Cinsprezece aici¹⁾.*

Cum se vede din studiul citat al lui I. Pop-Reteganul, în unele părți *bricelatul* se numește *vărgelat*.

Într'adevăr însă, după Marian, *vergelatul* sau *vergelul* este de mai multe feluri :

„Sub numirea de *Vergel* aflăm la poporul român trei specii de datine păstrate din moși-strămoși. Aceste trei specii se deosebesc una de alta parte prin timpul, scopul și modul serbării lor, parte prin credințele cu cari sunt îmbinate și persoanele cari le serbează“. Specia primă de *Vergel* se serbează în seara spre St. Vasile sau Anul nou. „Scopul principal al speciei prime de *Vergel* e profețirea norocului pentru anul viitor, apoi petrecerea, cunoașterea mai aproape a persoanelor cari îl serbează, și în urmă încuscrirea sau înrudirea“. „Scopul principal al speciei a doua de *Vergel*, care se serbează tot în seara spre Sfântul Vasile sau Anul nou, însă numai de către fete mari, e profețirea și cunoașterea *Ursiților*, adecă a bărbaților viitori“. În amândouă aceste cazuri deci *Vergelul* sau *Vergelatul* este un fel de „divinațiune“ care și-a luat numele de la *vergelele* cu care *vergelează* (= „profețește“) *vergelătoriul* celor ce se *vergelează*, adecă „se adună la *vergelat*“²⁾.

¹⁾ Pentru „Craiu“ cf. și rey. „*Tudor Pamfile*“, I, p. 159.

²⁾ Cf. Marian, *Sărbătorile la Români*, vol. I, București, 1898, pp. 51, 52, 56, 61; Elena Sevastos, *Nunta la Români*, București, 1889, pp. 20—24 (p. 21: „având câte-un bețișor de pom în fiecare mână“); D. Cantemir, *Descrierea Moldovei*, partea III, cap. 1, nota („*Vergelat*, este un fel de gâcire, fiindcă Moldovenii în ajunul Anului nou încearcă să gâcească,

„Scopul principal al speciei a treia de Vergel este mai întâiu petrecerea, apoi primirea și ospătarea oaspeților, cari se adună la această petrecere. Vergelul acesta îl serbează numai feciorii; la el se nviță și fetele mari dimpreună cu părinții lor“¹⁾. „Petrecerea cu joc a feciorilor la Crăciun“ este și Vergelul pomenit la Viciu, *Glosar* (Suciul sup., jud. Someș). La acest Vergel este obișnuit și *brîșcălitul* și se pare că numirea de *vergelat* s'a făcut după *vergeaua* („băț“ sau „jordă“ de alun ori o „lopătică“ de „șindilă“ sau „draniță“ ca cele obișnuite la „teară“, cf. D a m é, *Term.*, p. 135) cu care se face pedepșirea, nefiind decât un decalc al *brîșcăluitului* însuși.

Craiul pedepsește pe cel ce încearcă să răpească steagul din streășina de-asupra ușii de la tinda casei unde e *Vergelul* în chipul, următor:

„Craiul, ascultând acuza și văzând că cel adus e vinovat, dispune ca să-l ducă la închisoare.

Străjile îl ieau acuma și-l duc într'un unghiu al casei, al tindei sau al cămării, îl țin acolo o minută, două, și apoi iarăși îl duc dinaintea Craiului.

Craiul poruncește acuma ca să fie lovit peste tălpi cu o mie de *brîșcale*.

Cum a rostit Craiul sentința aceasta, îndată îl și înhață ostașii dimpreună cu alți feciori și ținându-l în pozițiune orizontală, întors cu fața în jos, unul dintre ei ia o *brîșcală*, făcută anume pentru acest scop, și-i dă cu dânsa ca la 7—8 lovituri, în care timp tot numără din gură pe sărite, astfel că ajunge până la o mie.

În tot decursul, cât ține *Vergelul*, Craiul ascultă necontentit la pâri și pedepsește d. e. pe cutare, care e acuzat că și-a pierdut oticul, pe altul că, mergând la grăpat, a uitat cârligul de grapă acasă, etc.“²⁾.

De obiceiul „*Craiului nou în țară*“ și al „*Strigării peste sat*“ se ocupă și G. C o ș b u c, *Dintr'ale neamului nostru*, București, 1903, pp. 108—112 și 131—135. El ne spune următoarele:

printr'un aranjament de vergi, cele bune și cele rele care trebuie să li se întâmple în cursul anului“, ed. Pascu, p. 172); Fr â n c u - C a n d r e a, *Români din Munții Apuseni* (Moșii), București, 1888, p. 123: *Șezătoarea*, I, p. 201 și II, p. 209; Dicționare etc.

¹⁾ Marian, o. c., v. I, p. 52.

²⁾ Marian, o. c., v. III, p. 124.

„Obiceiul Craiului nou e practicat, după cât știu până acum, numai prin plaiurile românești ale Ardealului, în Nord spre Maramureș și Bucovina, în ținutul Năsăudului, și la Sud în Țara-Oltului, de cătră Muntenia. Plaiurile Carpaților de cătră Moldova nu sânt ale Românilor, ci în cea mai mare parte ale Secuilor. Cred însă că obiceiul o fi existând și în Muntenia pe sub munți, dar până acum nu l-am putut dovedi.

În părțile sudice e obiceiul să se aleagă numai un Craiu, iar în cele nordice doi. Și într'alte câteva amănunte se deosebește obiceiul, luat în totalitatea lui, de felul cum îl cunosc cei din Sud și cei din Nord¹⁾.

Alegerea „Craiului nou în țară“ o anunță un flăcău urcat în turnul bisericii, strigând peste mulțime.

„Un ceremonial simbolic urmează după această strigare: flăcăul din turn aruncă jos un suman, toți flăcăii sar să-l prindă, căci nu e ertat să-l lase să atingă pământul. Dacă sumanul ar atinge pământul, Craii părăsesc scaunul județului, și trebuie să se facă altă alegere de Crai, așa că aceștia doi nu mai pot fi aleși. E un mod așa de naiv și de poetic de a-și arăta încrederea în Craii aleși!

Cei patru ajutători ai Crailor au în mână vergi de alun, — de aceea și sărbătoarea cu chef și cu lăutari câtă se face de la Paști până la Dumineca Tomei, se numește *Vergel*.

După ce s'au așezat pe scaun începe *Bricelatul*. Toată mulțimea e adunată în jurul Crailor; toți cei ce-au de denunțat pe cineva s'aproprie și spun.

Unul din Crai judecă, iar celalalt execută pedeapsa. Rând pe rând vine la scaun câte unul și dă de gol pe cutare ori cutare flăcău — numai flăcăii sânt denunțați, dar îi poate denunța oricine — că are obiceiul să-și bată boii, că se ceartă cu părinții, că a amăgit pe cutare fată și cununia și-a lăsat-o, că are năravul să înjure, că umblă murdar îmbrăcat, că doarme când ar trebui să fie Dumineca la biserică, ori că e nebăgător de seamă și rupe mereu câte ceva la car și la plug, că umblă prea mult sărind gardurile, că e răutăcios și gâlcevitor cu toată lumea. Și altele, câte și câte.

Craiul judecător ascultă, dă semn și cei patru ajutători prind pe acuzat, îl iau pe sus, doi de la cap și doi de la pi-

¹⁾ P. 108—109.

cioare, și așa cu fața în jos îl duc în jurul bisericii și la fiecare colț de biserică, îl bat la tălpi cu niște *lopățele*, dându-i loviturile rânduite de Craiu. Al doilea Craiu, executorul, merge în fruntea alaiului cu vinovatul, el observă dacă loviturile i se dau după număr, dacă nu-l lovesc prea cu dușmănie (căci se întâmplă și asta, mai ales că vinovatul trebuie să fie desculț) și apoi se întoarce ca să ia pe altul în primire, fiindcă în vremea asta Craiul-Judecător a rămas pe scaunul său și ascultă alte denunțuri.

Lumea adunată râde, comentează, chiotește. Alaiul cu vinovatul e urmat numai de copii, cărora le face plăcere să vadă bătaia la tălpi, căci au un spectacol; lumea cealaltă se îndesă însă pe lângă scaun, s'audă acușările cari pentru oamenii mari au mai mult interes decât bătaia la talpă. Nimeni dintre cei acușati nu poate să se sustragă judecății; nimeni n'are voie să fie încăpăținat, să nu se supue „legilor apucate din bătrâni“, căci atunci ar avea de furcă bietul cu satul întreg¹⁾.

Pentru cei ce nu cunosc obiceiul vergelatului, care este împreunat cu „hârjonire“, „ceartă“, „ciondrănire“, *a se vergelă* a ajuns să însemneze „a se certă, a se sfădi, a se ciondrăni“²⁾.

A brișcăli în Sălagiu (Giorocuta)³⁾ înseamnă „a bate“: *nu brișcăli caii; mi-ai brișcălit copilul!* (= „bătut cu zbiciul“), cf. Viciu, *Glosar*, și *Dicț. Acad.*, I, p. 651, care-l trece greșit s. v. *bricică* „cuțit“ < ung. *bicska*.

Nu știu să se fi dat etimologia lui *bricelă*, *bricilui*, *brișcăli*,

¹⁾ Pp. 110—112.

²⁾ Cf. V. Caba, *Szilágy vármegye román népe, nyelve és népköltészete*, Bécs, 1918, p. 92. — Cred adecă că avem de a face numai cu un sens ulterior al lui *a se vergelă*, nu cu un nou cuvânt, cum presupune C. Lăcea, *Dacoromania*, IV, p. 785, care crede că sensul atestat de Caba pentru Sălagiu ar fi un decalc după ung. *veszekedni, veszőkedni* „a se certă“. Ung. *veszekedni, veszőkedni* însă n'are nici o legătură etimologică cu *vessző* „nueă“ (cf. și *összeveszni* „a se certă“), cum arată și faptul că unul are -sz-, cellalt -ssz-. *A vergelă* ar putea corespunde deci numai ungurescului *vesszőzni* „a bate cu varga“. Cred că nu este nevoie să presupunem decălcări puțin probabile, când găsim o explicație firească în însăși limba noastră. Observ apoi că și *chiercul* < *t'erc* (< ung. *kerék*, S. Pușcariu, *Dacoromania*, IV, p. 679—680) „joc în seara prinderii postului de Crăciun sau de Paști“, „adunare de fete și feciori la o casă“, „bere“ (cf. Pușcariu, l. c.) a ajuns să însemneze „a se ciupi“, „a se îmbrânci“ (Frâncu-Candrea, *Rot.*, p. 59), „a se jucă glumind“ (Si ma, *Materialuri de limbă*).

³⁾ Deci tocmai în ținutul în care s'a întunecat și sensul *vergelatului*.

prișcălă, prișcăli. Dicționarul Academiei Române nici nu are cele dintâiu două forme la litera **B**.

Dar este evident că aceste verbe sânt derivate din germ. *Britsche, Pritsche*, dim. *Britschel, Pritschel* (cf. compusul mgs. *Britzel, Pritzelmeister* și *pritzelslahen* „Schlag mit der Pritsche“) „flaches, besonders in mehrere dünne Brettchen gespaltenes Werkzeug zu klappendem, klatschendem Schläge“, „Schlag- und Klappenwerkzeug des Hanswurstes der Bühne und der Karnewalsnarren, ein langes, bis auf einen handbreiten Griff in dünne Blätter gespaltenes Holz, das beim Schlagen keine Schmerzen, aber desto mehr Lärm verursacht“, o „scândurică“ (cf. germ. *Brett* < vgs. și mgs. *bret*) „întrebuințată de măscărici s. paiate și nebunii de curte la petrecerile de carnaval“¹⁾, „ferula“, „Schottel“. Acești „măscărici“ sau „nebuni de curte“, „sannio“, „Schottel“, „bei Gauklerspielen usw. handhabende Person“, „lustige Person, die pritschend umhergeht und Ordnung erhalten hilft“ se numiau *Pritsch-, Pritschenmeister*, mai de mult *Pritzel-* s. *Pritzelmeister*, însemnând „Ordner bei dörflichen Vergnügungen“ (Heyne, *l. c.*), iar în sec. XVI și XVII „eine besondere Art von Dichtern“ (Weigand, *l. c.*).

Pritsch- s. *Pritschenmeister*-ii trebuie să fi avut odinioară un rol important și în forma mai veche a *Bruderschaft*-urilor săsești ca îngrijitori ai ordinii și persoane comice în petrecerile populare aranjate de acestea.

Bruderschaft-urile au fost introduse de biserica catolică și au fost păstrate și de cea luterană a Sașilor. În fruntea lor stă așa-numitul *Altkniecht*, ales pe la Crăciun. Datoria acestuia este ca, în bună înțelegere cu preotul, să se îngrijască de conducerea confreriei, de păstrarea bunelor moravuri și educația tineretului.

Primirea în societate astăzi, când ea a evoluat în mod firesc, modernizându-se în privința organizării, se face în adunarea festivă condusă de *Altkniecht*. În aceasta se citesc regulile după care tineretul se va conduce în biserică, la petreceri, șe-

¹⁾ Fr. Kluge, *Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache*, ed. VIII, Strassburg 1915, p. 351; Fr. L. K. Weigand, *Deutsches Wörterbuch*. Nach des Verfassers Tode vollständig neu bearbeitet von Karl von Bahder, Herman Hirt, Karl Kant, II. Band, ed. V. Giessen, 1910, p. 475; Moriz Heyne, *Deutsches Wörterbuch*, v. II, ed. II, Leipzig, 1916, col 1202—1203; *Meyers Grosses Konversations-Lexikon*, ed. VI, vol. 16, p. 955.

zători și în adunările lor. Membrii primiți se obligă că vor țineă aceste dispoziții și-și vor cinsti pe ceilalți tovarăși.

Supravegherea imediată asupra confreriei o exercită cei doi *Kirchenväter*-i ori doi tineri aleși, numiți *Kniechtväter*-i. Afacerile uniunii le conduce un personal ales de tinerime. În fruntea acestuia este amintitul *Altkniecht*, cari prezidează și judecă. Numărul persoanelor oficiale (*Amtskniecht*) variază după sat; dar în tot locul întâlnim pe al doilea tânăr (*Angderaltkniecht* „Unteraltknecht“, *Wirtkniecht* „Wortkniecht“, *Schreiber*, *Uschnegder*, care înseamnă pedepsele pe răboj) și pe aranjatori (*Irtkniecht*, *Irtenträger*), care se îngrijesc de pregătirea serbărilor.

Afară de adunarea generală de pe la Crăciun, în care se fac alegerile, în fiecare lună se convoacă membrii la „*Zugang*“-uri. Aici își aranjează aceștia neînțelegerile și pedepsesc pe cei ce se abat de la îndatoriri. Celui care își anunță singur greșala, i se iartă jumătate pedeapsa. Dacă aceasta nu se întâmplă, cum e firesc, denunțul îl fac slujbașii în urma invitației *Altkniecht*-ului. Acuzele ridicate de un simplu membru trebuie dovedite cu doi martori. Acuzații se depărtează apoi, iar după aceasta adunarea stabilește sentința în baza regulamentului sau obiceiurilor pe care le au ori după cum le dictează bunul simț, când n'au nici o dispoziție pentru cazul în discuție. Impotriva judecății se poate reclama în rândul întâiu la *Kirchenväter*-i, apoi la preot.

Aceste obiceiuri s'au întins de la orașe la sate și variază foarte puțin dintr'un loc într'altul¹⁾. Asemănările dintre obiceiul

¹⁾ Fr. Schuler v. Libloy în Eugen von Trauschenfels, *Magazin für Geschichte, Literatur und alle Denk- und Merkwürdigkeiten Siebenbürgens*. Neue Folge, I. Band, I. Heft, 1859, p. 11—12; 14—16 și 18—25; Fr. Fr. Fronius, *Bilder aus dem sächsischen Bauernleben in Siebenbürgen. Ein Beitrag zur deutschen Kulturgeschichte*. Zweite Auflage. Wien, 1883, pp. 48—51; O. Wittstock, *Volkstümliches der Siebenbürger Sachsen*, Stuttgart, 1895, pp. 81—83; Fr. Weinrich, *Alsófehér vármegye szász népe in Alsó-Fehér vármegye monográphiája*, Aiud, 1899, p. 692—693; Dr. Adolf Schullerus, *Siebenbürgisch-sächsische Volkskunde im Umriss*, Leipzig, 1926, pp. 146—155, care pe p. 145 și 153 vorbește de „Mai-Königin“ și de „Krone“ s. „Pfingstkrone“, iar pe p. 154 scrie: „Auf siebenbürgischem Boden ist die „Juni“, das Reiten der rumänischen Jugend in Kronstadt, ebenso der Tanz der rumänischen „Kaluschären“ bekannt, der ebenfalls von Burschenverbänden die sich besonderen Weihen unterwerfen, zu bestimmten „heiligen“ Zeiten geübt wird und ursprünglich, wie die alten Saliertänze der Römer, die Bedeutung religiösen Brauches zur Reinigung von Krankheits- und sonstigen bösen Geistern hatte“. Pentru explicarea „Junilor“ din Brașov ca „companie“ („Bruder-

românesc al „Craifului nou în țară“, al „Bricelatului“ sau „Vergelatului“ și „Strigării peste sat“ cu obiceiurile *Bruderschaft*-urilor introduse prin biserică la Sașii din Ardeal, sânt izbitoare.

Și alegerea „Craifului nou în țară“ este în legătură cu biserica: ea se anunță din turnul bisericii, iar pedepsirea se face în biserică sau în apropierea ei.

Astăzi la Sași pedeapsa se dă de obicei în bani¹⁾, evident o pedeapsă mai blândă, modernizată. Ca și la cuvintele și numele de localități care ne-au venit din săsește, și aici noi păstrăm o formă mai veche, mai primitivă: pe aceea a bricelatului sau vergelatului.

Strigarea peste sat este și ea o pedeapsă evoluată, indulcită.

Extensiunea geografică a obiceiului românesc ne arată că el s'a ivit în Ardeal.

Pentru a se vedea calea pe care ne-a venit acest obicei, împreună cu numele lui, amintesc că *Britsche, Pritsche* se găsește la Sași în forma *Brätsch* „glattes Holzwerkzeug zum Schlagen“ (cf. și în fr.-mosel. *Bretsch*, idem; apoi säs. *brätschn*, fr.-mosel. *brätschen* „viel schwatzen“²⁾).

Din germ.-austr.-bav. *Pritsche* „ein flacher Schlägel“ derivă slov. *prička* „ein Brett zum Glattschlagen, eine Art Bleuel; der Schlag beim Stockschlagen, der Batzen“³⁾; kaj.-cr. *prička*, „ferula“, „pala“⁴⁾; ung. *piricsk, piricsik, pricssek (pricsk-)* „Pritsche“, „verber ligneus“⁵⁾; *pricskel, piricskel, piricskol* „den blossen Hintern klopfen“, „nudas nates puerorum caedo, ferio, de-

---

schaft“, „confrerie“) de origine bisericească-săsească în care au intrat elemente balcanice și din Muntenia se va putea ceti cu folos după apariție teza de doctorat a d-lui L. Mușlea, *Problema Junilor Brașoveni în cadrele folklorului (Contribuții la studiul originii lor)*. În loc de „lopățică“ Junii au „buzdugan“.

¹⁾ Cf. Schullerus, o. c., p. 152.

²⁾ G. Kisch, *Vgl. Wb.*, p. 47. Mai mult trebuie să se găsească asupra acestui cuvânt în A. Schullerus, *Siebenb.-sächs. Wb.*, fascicolele apărute de curând, la care însă n'am putut ajunge până acum.

³⁾ M. Pleteršnik, *Slovensko-nemški slovar*. V Ljubliani, 1894—95, s. v.; cf. și revista *Magyar Nyelv.*, XVII — 1921, p. 113.

⁴⁾ A. Jambressich, *Lexicon Latinum interpretatione Illyrica, Germanica et Hungarica locuples*, Zagrabiae, 1742; Ioannes Bellosztec, *Gazophylacium, seu latino-illyricorum onomatum aerarium*, Zagrabiae, 1740, la cuvintele respective; cf. și *Magyar Nyelv.*, XVII — 1921, p. 113

⁵⁾ Szarvas-Simonyi, *MNySz.*, II, 1294, și *Magyar-Nyelv.*, XVII — 1921, p. 112—113.

palmo“¹⁾; *piricskelés* „Geisselung“, „flagellatio“²⁾; *piricskoló* „scândurică în formă de linie cu care fabricantul de cahale își îndreptează unghiurile olanelor“³⁾.

Cuvântul a intrat în ungurește destul de curând, tot așa cum a trebuit să intre în românește. La noi însă n'a putut veni înainte de descălecarea celor două Principate, căci în acestea, cum am amintit, nu-l găsim.

În limba ungurească îl aflăm mai întâiu într'o notă scrisă ulterior pe un manuscris din s. XIII—XIV: „1555 die in urbe Frysacensi Een azt mondom, hogy myndenyk eoreozzeon magat, vgy hog: valaky ezt (?) keonwet el akarna lopassal venny tahat harom *prychket* legyen rayta venny“⁴⁾. Cum trebuie înțeles acest lucru se vede dintr'o notă latină de la sfârșitul cunoscutului „Glosar bistrițan“ (*Besztercei Szójegyzék*) de pe la începutul sec. XV pe care a scris-o însuși scriitorul acestuia: „Quis te fueret, tribus lignis associetur“⁵⁾.

La Telegdi Miklós, *Evangeliumok magyarázatja*, 1577—1580, II, 801, se spune: „Az innepeken dolgozó ember, ha pór, hét *pirchket* vegyenek rajta“ (= „Pe omul care lucrează Duminecă, dacă e țaran, să-l prișcălească de 7 ori), ș a. m. d.“⁶⁾

Și verbul *pricskel*, *pricskol* etc. se găsește încă de la începutul secolului XVII: la un predicator din 1624 (*Exequiae Princ.*, p. 254)⁷⁾; la Kemény-Kovács, *Erdélyország történetára*, Cluj, 1837—1845, II, 19; la Geleji Katona István, *Váltság titka*, Oradea, 1647, II (*Előb.*) 59⁷⁾ etc.⁸⁾.

Cum se poate vedea așa dar din formele întâlnite în deosebitele limbi citate, verbele *bricelà*, *bricilui* și *brîșcăli*, precum și obiceiul *bricelatului*, *briciluitului* sau *brîșcălitului*, par a ne fi venit de la Sașii ardeleni; *prișcălà*, *prișcăli* și *prișcălit* ne-au putut veni atât prin Sași, cât și prin Unguri.

Bricela, *brîșcăla* și *prișcăla* sânt substantive postverbale.

¹⁾ Ibid.

²⁾ Szarvas-Simonyi, *MNytSz.*, II, 1294.

³⁾ Szinnyei, *MTsz.* II, 158.

⁴⁾ *Magyar Nyelv.*, XVII—1921, p. 112—113.

⁵⁾ Ibid.

⁶⁾ Szarvas-Simonyi, *l. c.*

⁷⁾ *Magyar-Nyelv.*, *l. c.*

⁸⁾ Szarvas-Simonyi, *l. c.*

Aceasta din urmă se întrebuițează și la un joc de copii care-i poartă numele: „De-a prișcala se joacă astfel: se ia o bucată de draniță și se despică la un capăt. Aceasta se numește *prișcală*. După aceea alege tineretul pe unul mai bătrân. Acesta ține cu mâinile ochii unuia, ca să nu vadă, iară ceilalți îl croesc cu prișcala peste spate. După aceea cel bătut se scoală și dacă poate găsi pe unul din cei ce i-au dat cu prișcala, acela merge în locul lui. Așa se pârândează mai toți câți au început jocul de-a prișcala“¹⁾.

Prăștilă „șindilă“ (Viciu, *Glosariu*, Hațeg; O. Densușianu, *Graul din Țara Hațegului*, 330) pare a fi rezultat din contaminarea lui *prișcală* + *șindilă*²⁾.

Sensul de „a bate“ al lui *brîșcăli* am putut să-l primim din limba din care am luat cuvântul (cf. cele expuse mai sus), dar a putut să se desvolte și în limba noastră prin generalizare.

Ung. *fricska* „bobârnac, sfârlă (peste nas)“, care ne-a dat pe *frișcă* 1°. „vergeă, nueă“ și 2° „bobârnac“, „tiflă“, sensuri care trebuie despărțite de acele de 1°. „smântână de lapte nefiert, bătută“, 2°. (Ornit.) „Codobatură“ 3°. „fată tânără, sprintenă, zburdanică“ (cf. *fruşcă*, *fliștură*), 4°. „nume dat de ciobani la câni“, cu care le tratează împreună *Dicț. Acad.*, II, 178, — ce e drept îndoindu-se „dacă avem de a face cu un singur cuvânt, — pare a fi numai o corupție a slovenului sau s.-croatului *prička* cf. și rom. *filească* și *flișcă*, idem, *Dicț. Acad.*, II, 136 și 138).

Pentru a fi complet, mai amintesc că germanul *Britsche*, *Pritsche*, de astă dată cu sensul de „erhöhte hölzerne (bretterne) Lagerstätte; Sitzbrett“³⁾ ne-a dat (în parte prin ung. *priccs*, *pírics*, idem, cf. Szinnyei, *MTsz.*, II, 216) pe *priciu* „das schlechte Bett“ al soldaților și deținuților (Alexi; Bărcianu; Borgia în *Jahresbericht*-ul lui Weigand, X, 203, unde se citează versurile populare: *Nu trebe mai multe rele Ca pe priciu legat în fiere !*). Cf. *Are apoi [casa Societății carpatine] o odae*

¹⁾ Uzitat în satul Căndreni; cf. Sim. Fl. Marian, *Inmormântarea la Români*, București, 1892, p. 212, și T. Pamfile, *Jocuri*, II, p. 288.

²⁾ Un fel de „bricelă“, „prișcală“, s. „prăștilă“ este și *lapoczka*, „maiu“, „lopăteă“ la Teutsch, *Der Boritzatanz der Csángómagyaren in den Siebendörfern bei Kronstadt*, în *Jahrbuch des Siebenbürg Karpathen-Vereins*, XXIII (1903), p. 47.

³⁾ Fr. L. K. Weigand, o. c. p. 475.

pentru bărbați, provăzuți la doi păreți cu priciuri de lemn pentru Faturi . . . (Turcu, *Excursiuni pe munții Țării Bârsei și ai păgărașului* etc., Brașov, 1896, p. 186).

Istoria *bricelatului* este foarte asemănătoare și pare a fi strâns legată cu aceea a lui *șod* (1°. „stultus“, *Anon. Car.*, 370; 2°. „sonderbar, kurios“, Tiktin, *DRG.*, 1453, unde se dau exemple), care, cum am arătat în *Dacoromania*, IV, 158, este din evr. *schôteh* „Narr“, venit însă nu prin slavul *šutŭ* „nugator“, cum credea Cihač, II, 391, și Șăineanu, *Dicț. Univ.*, s. v., ci, cum bănuiește A. Scriban, *Arhiva*, Oct. 1923, p. 285, prin ungurescul *sod*, idem, pe care-l găsim atestat mai întâiu într'un manuscris din sec. XV¹⁾, apoi în Codicele de la Érsekujvár scris la 1530—31 și în *Cartea de cântece* a lui Hofgreff din sec. XVI, ap. Szarvas-Simonyi, *MNySz.*, II, 1585. Ungurescul *sod* este deci de aceeași vârstă și de aceeași origine cu germanul *Schudde*, *Schaute*, *Schote* „Geck“, „alberner lächerlicher Narr“, „schlechter Mensch“, care se găsește mai întâiu în 1575 (cf. Fr. L. K. Weigand, o. c., 687; Kluge, o. c., p. 387), dacă nu este cumva chiar venit prin acesta din urmă. Provincial se mai întrebuițează ung. *sod* și astăzi. Astfel îl găsim atestat în Moldován G., *Alsó-Fehér vármegye monographiája*, I, Aiud, 1899, p. 805: „sod: tréfás, bolondos“. Aici însă ar putea fi și reprimat din românește.

Cuvântul german primit din evreește au trebuit să-l aibă și Sașii din Ardeal, cum arată săs. *schotchəs* „schief“, „krumm“, *schotchə gŋ* „schief gehen“, atestat la Kisch, *Nösner Wörter und Wendungen*, Bistrița, 1900, p. 144. Expresiunea aceasta trebuie să se raporte la mersul „strâmb“, „curios“, menit să stârnească râsul, al „măscăriciului“, al acelu „alberner lächerlicher Narr“ care se numia nemțește *Schudde*, *Schaute*, *Schote*.

Substantivul *șotie* „poznă, păcălitură, trăznaie, scrinteală, faptă rea“, ca și derivatele acestuia *șotiós* și *șotîer*, cum bine a observat Cihač, l. c., nu pot fi despărțite de *șod*, *șot (cf. germ. *Schote*, săs. *schotchəs*) nici ca formă, nici ca sens.

N. Drăganu

1) Cf. I. Szinnyei, *Magyar Nyelvőr*, XXIII, pp. 189—191, unde cuvântul unguresc este considerat ca venit din românește.

